

УДК 727.11

К. В. Репкіна,

*аспірант каф. дизайну архітектурного середовища
Київський національний університет
будівництва та архітектури*

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ УСТАНОВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація: у статті описується досвід формування будинків та палаців художньо-естетичного виховання для дітей та молоді як складової частини позашкільної освіти. Проаналізована історія зародження подібних закладів. Встановлений зв'язок між колишніми будинками піонерів та сучасними центрами художньо-естетичної творчості.

Ключові слова: будинки піонерів, позашкільна освіта, центри художньо-естетичної творчості.

Постановка проблеми. Система позашкільної освіти має велике значення у вихованні дітей та молоді. Формування закладів позашкільної освіти відбувалося протягом століття. За цей час установи цього типу змінили як структуру виховання, так і свій архітектурний образ.

Творчий розвиток дітей та молоді завжди займав важливе значення у формуванні особистості. Тому центри художньо-естетичної творчості мають своє місце у містобудівній структурі. На сучасному етапі розвитку суспільства існує потреба в архітектурному просторі для активізації мистецького та духовно-образного розвитку людей, для формування повноцінної творчої особистості. Особливе місце займають питання доступності мистецтва широкому споживачеві.

В даний час в усьому світі Центри художньо-естетичної творчості - одні з основних типів багатофункціональних споруд. Сьогодні, коли культурне життя дуже різноманітне, особливо актуальне існування всього різноманіття центрів мистецтв, які включали б в себе художнє виховання, проведення майстер-класів, виставок, концертів та ін. для розвитку молоді та юнацтва. На сьогоднішній день центри творчості існують в кожному районі великого міста. Тому важливо розуміти причини та передумови появи установ такого типу.

Позашкільний навчальний заклад — складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я

вихованців, учнів і слухачів. Головне призначення закладу – давати дітям та юнацтву додаткову освіту, забезпечувати потребу у творчій самореалізації і організації змістовного дозвілля, а також сприяти розвитку та формуванню індивідуальної творчої особистості. Зробити дитину головною діючою особою, розбудити та зберегти творчі витоки особистості – ці завдання реалізуються протягом кожного навчального року у змісті, формах, методах діяльності педагогічного колективу [1].

Вважається, що вперше позашкільна форма роботи з дітьми з'явилася в 30-ті роки XVIII століття, коли в Шляхетському кадетському корпусі в Санкт-Петербурзі був відкритий гурток з літератури для занять у вільний час. Наприкінці XIX ст. стали відкриватися перші дитячі клуби в народних домах (рис. 1). В дореволюційній Росії народні дома були загальнодоступними культурно-просвітницькими закладами, в яких дорослі отримували вечірню освіту, а діти – позашкільну освіту. Дитячі клуби нагадували багато в чому сучасні гуртки для дітей. На початку XX ст. також стали з'являтися перші позашкільні заклади, які займалися вихованням: діти відвідували музеї, концерти, театри та інші культурні заклади. Нерідко для дітей організовували спеціальні курси з малювання, літератури та інших предметів.

Рис.1. Народний Дім, Харків, поч. XX ст., арх. А. А. Венсан

Існувало безліч типів різних установ, які сильно різнилися за рівнем викладання навчальних програм і ступенем фінансування. Більшість дітей з незаможних сімей не могли потрапити до навчальних закладів, щоб отримати початкову і середню освіту, тому створювалися навчальні курси для робітничої молоді [2].

Жовтнева революція внесла кардинальні зміни в усі галузі життя, в тому числі і в сферу позашкільної освіти, де був відзначений пік активності. Стали організовуватися різноманітні форми дитячого дозвілля, формувалася нова науково-методична база позашкільного руху. Багато педагогів з ентузіазмом взялися за серйозні наукові дослідження і спостереження. Розвиток самодіяльності, розкриття творчих здібностей, індивідуальні та групові форми роботи - всі ці та інші важливі складові позашкільної освіти піддалися скруппульозному вивченню [3].

Перші палаци і будинки піонерів та школярів (далі ПБПШ) в СРСР були відкриті в 1923-24 рр. в Москві. Перший в Україні палац піонерів створено в 1934 р. у Харкові. У 1971 в СРСР працювало понад 3,5 тис. ПБПШ. Гуртки, секції, клуби та інші дитячі творчі колективи створюються і працюють в ПБПШ. З урахуванням віку, рівня знань та інтересів дітей, місцевих умов, специфіки розвитку народного господарства даного району, міста, села та ін. Навчально-виховна робота спрямована на виховання любові і інтересу до праці, знань, на розвиток творчих здібностей підлітків, на професійну орієнтацію дітей, на розвиток самодіяльності та громадської активності школярів.

Спочатку ПБПШ розміщувалися головним чином в переобладнаних для цих цілей особняках і палацах (палац піонерів в колишньому Анічковім палаці в Ленінграді, 1937, архітектор А. І. Гегелло, Д. Л. Кричевський). З середини 1930-х рр. будівництво нових будівель для палаців і будинків піонерів переважали наслідування формам палацової архітектури минулих епох. Лише з кінця 1950-х рр. на основі використання сучасної на той період будівельної техніки, конструкцій і матеріалів з'явилися новаторські зразки цього типу будівель, об'ємно-планувальне рішення і зовнішній вигляд яких найбільш повно відповідав соціальному призначенню ПБПШ.

За радянських часів була сформована багаторівнева система закладів позашкільної освіти. У кожному районі міста передбачалося розміщення одного або декількох районних закладів позашкільної освіти. У центральному районі міста розміщували центральний міський палац або будинок піонерів та школярів. Так, найбільший в СРСР палац піонерів і школярів побудований на Ленінських горах в Москві (1959-63 рр., архітектори І. А. Покровський, Ф. А. Новиков). У Києві на площі Слави в 1965 р. збудований центральний палац піонерів (архітектори А. М. Милецький, Е. А. Більський та ін.). Архітектурно-планувальне рішення палацу просте і зручне: два горизонтальних блоки, вестибюльний та з навчальними класами, об'єднані залом з вільним обходом.

Структура ПБПШ, малоповерхових в силу специфіки роботи з дітьми, складалася з окремих функціональних зон і груп приміщень відповідно до

характеру роботи. Наявність різноманітних за призначенням і устаткуванням приміщень визначала складну, розчленовану форму багатьох будівель ПБПШ, з відокремленням кожної функції в самостійний об'єм. У будинках ПБПШ коридорного типу різні приміщення розташовувались уздовж коридору, який оточував, як правило, внутрішній дворик. Єдине ціле з композицією будівлі ПБПШ утворювало планування прилеглої ділянки з площею парадів, ігровими та спортивними майданчиками та ін. спорудами [4].

За радянських часів ПБПШ були організаційно-масовими та інструктивно-методичними центрами різноманітної позашкільної роботи з дітьми, являли собою своєрідні методичні лабораторії для гуртків та секцій, розташованих в інших закладах відповідного профілю. Будівлі ПБПШ, збудовані протягом ХХ ст., функціонують і на сьогодні. З розпадом Радянського Союзу, необхідність у ідеологічному вихованні дітей та молоді відпала, змінилась концепція підходу до розвитку дітей. Тому заклади типу будинку та палац піонерів були перейменовані на центри творчості для дітей та молоді.

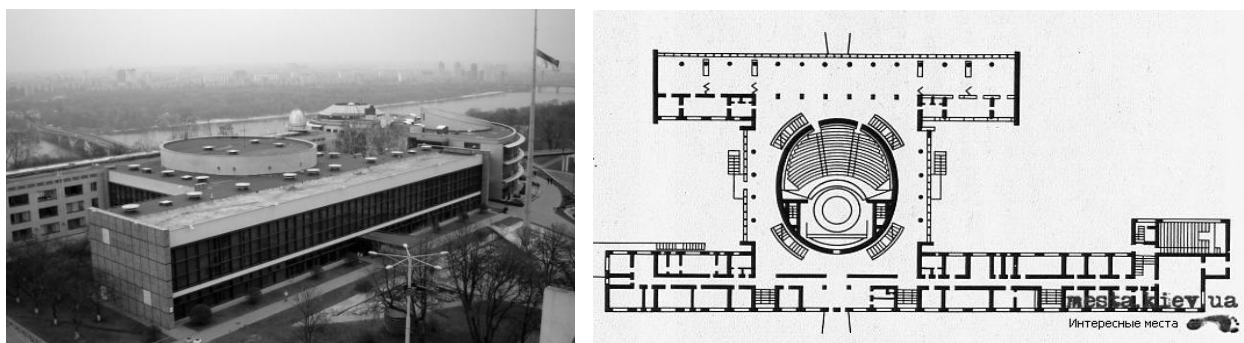

Рис. 2. Київський палац для дітей та юнацтва, 1962-1965 рр., арх. А. М. Милецький, Е. А. Більський та ін.

На сьогоднішній день колишні будинки піонерів переобладнуються, відповідаючи більш сучасним вимогам. Яскравим прикладом являється Київський палац для дітей та юнацтва, колишній Київський палац піонерів і школярів імені М. Островського – центральний позашкільний заклад міста (рис. 2). Складається з 670 гуртків та 128 напрямків, 17 клубів, 15 кінолекторіїв, які об'єднані у відділи науки і техніки, біології та натуралістичні роботи, туризму і краєзнавства, естетичного виховання, дитячо-юнацьку спорту. Палац піонерів заснований у 1934 р. Спочатку він знаходився в будівлі колишніх купецьких зборів на Володимирському узвозі № 2 (нині філармонія), потім - на вул. Кірова № 32. Сучасну триповерхову будівлю палацу побудовано в 1962-65 на схилі Дніпра поблизу Парку Вічної Слави. Головний корпус (корисна пл. -

близько 12,2 тис.м²) розрахований на одночасне перебування 26500 дітей. У палаці - 180 приміщень, у тому числі 130 кімнат для лабораторій і гуртків. Є кінотеатр (200 місць), зали - концертно-театральний і для масових зустрічей. Інтер'єри прикрашені мозаїкою, карбуванням. Перед будівлею - декоративний басейн з мозаїчним рельєфним дном, флагшток висотою 50 м [5].

На сучасному етапі розвитку структури позашкільної освіти виникають різноманітні заклади з визначеним профілем: центри художньо-естетичної творчості, еколого-натуралістичної творчості, науково-технічної, клуби туризму, спорту та ін. Деякі з цих закладів розташовуються у переобладнаних колишніх палацах піонерів. Деякі заклади являються зовсім новими формами навчання, тому мають свою специфіку організації навчального простору і вимагають нових архітектурно-планувальних рішень.

На сьогоднішній день образ центру художньо-естетичної творчості змінився. Сучасні міста необмежено ростуть, тому в кожному районі великого міста виникає свій центр творчості для дітей та молоді. Змінились вимоги до проектування та обладнання. Архітектурний образ став більш виразним, використовується багата кольорова палітра, різноманітні нестандартні форми, наприклад метод асоціацій при проектуванні.

Рис. 3. Школа мистецтв в Сінгапурі, 2009, арх. група WONA

Висновок. Проаналізувавши історію виникнення закладів позашкільної освіти, можна сказати, що протягом свого розвитку їх архітектурна форма, оформлення внутрішнього простору, мета, яку ставили перед собою заклади, постійно змінювались. Історію цих установ можна поділити на три періоди:

- Початок ХІХ ст. – 1917 р. - дореволюційний період. В цей час заклади такого типу лише починали з'являтися. Вони мали характер гуртків та займали місце у народних домах. Головною метою було навчити дітей писемності та читання.
- 1917-1990-ті рр. – радянський період. Установи позашкільної освіти були прийняті на державному рівні та усіяко підтримувались владою.

Головною метою закладів того періоду була популяризація та пропаганда радянського устрою. Організовувалось це все у так званих палацах та будинках піонерів. Будівлі виконані в кращих традиціях радянської архітектури.

- 1990-ті рр. - сучасний період. На сьогоднішній день головною метою позашкільного навчального закладу є розкриття потенціалу дитини, її креативності та талантів. Тому будівлі повністю відображають призначення – архітектура цікава, вільна від упередженості.

Сьогодні будівлі центрів мистецтва є складними багатофункціональними будівлями, які поєднують у собі різні напрями діяльності – це і малювання, музика, і концертні зали з виставковими просторами. Сучасний центр має розвинуту планувальну структуру, більше простору для спілкування та розваг. Інтер'єри та екстер'єри багаті нестандартними дизайнерськими рішеннями, цікавим кольоровим поєднанням та підбором матеріалів.

Список джерел інформації

1. Відомості Верховної Ради України // Про позашкільну освіту. – 17.11.2000. - №46. – С. 393.
2. Народное образование, наука и культура в СССР: [зб. наук. ст. / наук. ред. Харатьян Г. М.]. — М., 1971. – 403с.
3. Большая советская энциклопедия : 3 изд. [гл. ред. Прохоров А. М.] — М, 1969.- 692 с.
4. Жебровська Т. Л. Формування будинків творчості, дозвілля та спорту молоді, що вчиться: дис.. канд.. архітектури: 18.00.02 / Жебровська Тетяна Леонідівна - К, 1988.
5. Дискуссионный клуб министерства образования и науки РФ [Электронный Ресурс]: История развития системы внешкольного образования 18-21 века / Машинистова Н. В. – М, 2011.

Анотация

В статье описывается опыт формирования центров художественно-эстетического воспитания детей и молодежи как составной части внешкольного образования. Проанализирована история зарождения подобных заведений. Установлена связь между бывшими домами пионеров и современными центрами художественно-эстетического творчества. Ключевые слова: дома пионеров, внешкольное образование, центры художественно-эстетического творчества.

Abstract

The article describes the experience of the formation of the centers of artistic and aesthetic education for children and youth. It analyzes the history of such institutions. It finds the connection between the pioneers' house and modern, artistic and esthetic centers.

Keywords: pioneers' house, additional education, artistic and esthetic centers for children and youth.